

Utveckling av Stömneområdet

Förstudierapport L04-222/05

Roland Hamlin/Kristina Söderbäck

*Förstudien är beställd av Delsbo hembygdsförening
och finansierad med bidrag från Europeiska garantifonden för jordbruket
genom Leader+ Intryck Hälsingland.*

Sammanfattning

Stömneområdet är en kulturmiljö av riksintresse, där ett stort antal vattendrivna kvarnar, linskätkar, sågar och smedjor funnits åtminstone sedan 1500-talet och där en hel del byggnader av historiskt intresse fortfarande står kvar. Efter en omfattande renovering 1991 har mycket lite skett när det gäller underhåll, och området har förbuskats.

2007 fick Mellankvarn nya ägare, som utöver att fortsätta mala mjöl har öppnat ett sommarcafé samt planerar bygga nytt bageri och bryggeri. Närheten till Delsbo forngård och världsarvsgården Västeräng samt lantbruksmuseet i Ava ger förutsättningar för en turism som levandegör det industrihistoriska arvet och gör Stömneområdet till ett levande friluftsmuseum.

Förstudiens har undersökt förutsättningarna för ökad turistisk verksamhet i området, dels genom en satsning på kvarn- och caféörelsen, dels genom en större satsning på att tillgängliggöra den kulturhistoriska miljön. Slutsatsen är att båda är möjliga, men att det när det gäller kulturmiljön krävs omfattande ekonomiska och personella insatser som åtminstone på kort sikt saknas.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Innehållsförteckning.....	2
Bakgrund.....	3
Problem/frågeställning	3
Syfte eller målsättning.....	3
Metod	3
Mötesrapporter Stömmes kulturmiljö	3
Noteringar från möte med Hembygdsföreningen och Nors-Bengt.....	3
Noteringar från möte med Göran Persson.....	4
Noteringar från möte med Andreas Hagman, Hälsingegårdar	4
Noteringar från möte med länsstyrelsen.....	5
Noteringar från möte med Stömne Verkstäder.....	6
Bröd och ugn till Mellankvarn	7
Rapport från Alternativa Grödor i Tällberg	7
Rapport från besök på Helsing Ångbryggeri	8
Samtal med Erik Olofsson	8
Samtal med Christer Svensson.....	9
Andra verksamheter som inspirerat Kvarnen	9
Ugn köpt 28 februari 2008	10
Sammanfattning	10
Analys och slutsatser.....	10
Bedömning av förstudiens resultat	11
Bilagor.....	11

*Projektet medfinansieras av
Europeiska Unionen, Utvecklings-
och garantifonden för jordbruket.*

intyck
intyck
Hälsingland

Bakgrund

Stömne by i Delsbo är en kulturmiljö av riksintresse. Stömneåns vattendrag och dess omgivningar bär spår av att ha brukats och bebotts sedan stenåldern. Från 1500-talet började åns vattenkraft att nyttjas, först till små mjölkvarnar och även för kopparsmide. Enligt räkenskaper i Kammararkivet fanns det 25 kopparslagare i Delsbo år 1542, och flera av dem bör ha funnits längs Stömneån. Delsbos sockensigill består också av en hammare och en tång vilket antyder gamla traditioner av smide. Senare anläggs fler typer av vattenverk i ån, såsom smedjor, sågar, linberedningsverk och så småningom kraftstationer. I samband med en större renovering 1991-92 av en vattendriven ramsåg (Nors-sågen från 1923 som syns väl från genomfartsvägen) gjordes också en kulturhistorisk utredning som beskriver kända fakta om fornlämningar och olika vattenverk i ån.

Problem/frågeställning

Vad vill de olika aktörerna kring Stömneområdet? Samtal med de olika markägarna – Söderbäcks, Nors-Bengt, hembygdsföreningen, Stömne verkstäder. Hur stor är Länsstyrelsens vilja/möjligheter att satsa på upprustning av byggnaderna – vilka medfinansieringskrav ställs? Kan man bilda en ny ägarkonstellation för linskäkt – såg? Hur skulle en fortsatt utveckling av café-bageri-bryggeridelen, och hur skulle en turistisk satsning kunna se ut i relation till den verksamheten?

Syfte eller målsättning

Förstudien väntas leda fram till ett skissartat förslag till utveckling av verksamheten vid Mellankvarn och en turistisk utveckling av det övriga området med bl a skyltning, guidning och visningsdrift av anläggningarna. Probleminventering. Kontakter skall även upptas med andra småkvarnsägare för eventuellt bildande av något slags samarbetsförening.

Metod

Möten mellan hembygdsföreningen och Mellankvarn
Möte med Nors-Bengt
Möte med Andreas Hagman, Världsarv Hälsingegårdar
Uppdrag till Göran Persson att sammanställa basfakta om renoveringen 1991, ägarförhållanden och skötselplan.
Möte med Stömne verkstäder och länsstyrelsen.
Möte med andra ägare till småskaliga kvarnar.
Sammanställning av resultatet av samtalen.

Mötesrapporter Stömnes kulturmiljö

Noteringar från möte med Hembygdsföreningen och Nors-Bengt

Datum: 22 januari

Plats: Mellankvarn

Närvarande: Hembygdsföreningen, delägare i Linskäkten: ordförande Leif Björklund, Kjell Grönberg.

Ägaren till Sågen och Linskäkten: Nors-Bengt Persson (för Nors-Olle Perssons dödsbo).

Ägare till Mellankvarn - Kristina Söderbäck.

Konsult i förstudien: Roland Hamlin

Kristina beskrev visionen kring Mellankvarn. Vi föreslog ett bredare samarbete mellan områdets kvarnar för att skapa en turistattraktion. Vi frågade hur Nors-Bengt och Hembygdsföreningen såg på detta. Hembygdsföreningen avser att dra sig ur Linskäkten. De undersöker att återlämna sin andel till Nors-Bengt. Bengt är positiv till att området tas omhand och bevaras. Något intresse för att ta över kvarnarna från Stömneverkstäder uppfattade han inte kvarstod.

Han undrade om Kristina Söderbäck ville ta över ägandet. Hon svarade att hon vill undersöka förutsättningarna för att skapa ett ekonomiskt hållbart projekt och att en förening eller stiftelse kan vara en lämplig ägarlösning. Sågen och linskäkten har antagligen olika förutsättningar för att kunna generera intäkter. En samverkan och någon form av garanterade förutsättningar för byggnadernas bevarande måste undersökas. Hembygdsföreningen har meddelat att de ej vill äga fler byggnader.

Noteringar från möte med Göran Persson

Plats: hos honom, Hudiksvall

Göran Persson på Innovationsteknik och Dellenova deltog i renoveringen av Norssågen. Han har därefter skissat på en vision om att göra Stömneområdet till ett Ekomuseum. Även Bror Eric har besökt Fagersta hembygdsgård /ekomuseum och lyfter fram denna som en inspirerande plats. Göran Persson har även berättat om och på vårt uppdrag letat fram och delgivit oss dokumentation från den tidigare renoveringen.

Noteringar från möte med Andreas Hagman, Hälsingegårdar

Datum: 5 februari 2008

Plats: Svanbacken

Närvarande: Andreas Hagman , Roland Hamlin , Kristina Söderbäck

Andreas är väl insatt i Stömneområdets historia och kunde berätta att Västeräng haft kvarn vid ån.

Andreas ser med sin erfarenhet från Hälsingegårdsprojektet att det saknas upplevelser för turister i regionen. Särskilt intressant såg han att det är om det finns möjlighet att utveckla vikingatemat.

Kristina berättade om sina ambitioner om att skapa ett matkulturcentrum vid Mellankvarn samt att vi undersöker möjligheterna kring att skapa en större turistattraktion där samtliga kvarnar ingår och där upplevelseturism står i centrum.

Andreas var positiv till dessa tankar. Andreas berättade om en lyckad temadag som arrangerats vid Västeräng i samarbete med Kalmar länsmuseum, där gästerna rollspelade. Kristina berättade om ett tidigare samarbete med Salvebyn/Kalmar länsmuseum i samband med den historiska festivalen som deras företag arrangerade på Riddarholmen i i anslutning till Kulturhuvudstadsåret 1998.

Han föreslog att vi tar kontakt med länsmuseumets pedagogiska avd för den pedagogiska miljön. En fråga kan ställas till museet om de har möjlighet att hålla guidade visningar. Gunvor Gustafsson, Hälsinglands museum, och Andreas Assis, Ljusdalsbygdens museum, är andra personer med kunskap.

Andreas såg vidare att det var intressant ur ett Hälsingegårdsperspektiv att det skapas en turistattraktion i anslutning till Västerängsgården och forngården. Dessa kan samverka och stärka varandra. Vi visionerade om möjliga event och arrangemang. Tex skördedagar på Västeräng som avslutas med malning och brödbak.

Andreas tror att det finns en möjlighet att Stömneområdet kan bli en utökad del av Världsarvsansökan. Wäxbo kvarn ingår redan i världsarvsansökan.

Noteringar från möte med länsstyrelsen

Tid: 2008-02-26 kl 13.00-14.45

Lokal: Excellensen, Gävle

Närvarande: Lena Landström, länsantikvarie, Erik Nordin, Anders Holmstedt, Maria Wall, Håkan Sundelin och Christer Öhrn från länsstyrelsen. Kristina Söderbäck och Roland Hamlin från Stömne.

Kristina redogör för sin egen bakgrund och sina planer för verksamheten i Mellankvarn, samt för idén att förvandla området till ett ekomuseum med levande verksamhet riktad mot turister med historiskt intresse. Vi nämner att intresset (eller snarare möjligheterna) att driva och finansiera verksamheten från nuvarande markägare är tämligen lågt.

Lena L berättar att Stora Hälsingegårdars Väg i Ovanåker nyligen bildat en ideell förening kring verksamheten. Hon framhåller att länsstyrelsens ansvar i första hand sträcker sig till sågen, som är byggnadsminne. Man kan inte heller förlita sig på länsstyrelsen när det gäller idéer till verksamhet. Däremot finns möjlighet till projektstöd.

Anders H påpekar att hembygdsföreningen redan för tio år sedan signalerade att man ville dra sig ur sitt engagemang i Stömne, vilket är ett symptom på ett strukturellt problem i hembygdsrörelsen. Han uppger att Stömne verkstäder visat intresse för att ta sågen i drift.

Länsstyrelsen står i begrepp att medfinansiera en omläggning av taket på Övre kvarn/linskäkten. Stömne verkstäder har i samband med den ansökan åtagit sig ett visst ansvar för skötseln, men vill samtidigt ha möjlighet att använda logen som lager. Länsstyrelsen har utifrån de då aktuella förutsättningarna och alternativen samtyckt till förvaring, hellre än att få in en verksamhet som riskerar att skada byggnaderna. Man vill inte ha snickeriverksamhet i den byggnaden.

Kristina framhåller att ett lager i logen i sig inte skulle hindra att skäkt och kvarn visades offentligt, men däremot minskar det möjligheten att komplettera visningarna med t ex försäljning av hantverksprodukter och därmed få intäkter som kan finansiera framtida byggnadsvård.

Erik Nordin påpekar att redan när kulturreseptatet Västeräng planerades talade man om att involvera kvarnverksamhet, men det var inte möjligt då bland annat på grund av det splittrade ägandet och avståndet från huvudgården. Han ser bara fördelar med om området kan röjas upp och visas publikt – det är det bästa sättet att bedriva kulturmiljövård. Han anser att det är viktigt att visualisera idén för att locka fram tänkbara finansiärer, såväl offentliga som privata.

Christer Öhrn meddelar att det kommer att göras en ansökan från kommunen till Miljödomstolen om att få bygga ett omlöp för fiskvandring förbi dammen vid Övre kvarn. Han talar om att dammen är underspolad och löper risk att raseras om inget görs. Då är även bron hotad. Dammen är avgörande för kulturvärdet, anser Anders. Kostnaderna för att laga den kan antas bli högt, kanske 600-700.000 kronor. Ägandet är oklart, eventuellt är Nors-Bengt ägare och ansvarig, men det är inte klart. Det kommer troligen att framgå vid Miljödomstolens utredning.

Det finns exempel på att kommuner tagit på sig ägaransvaret i likartade situationer, men det bedöms inte som troligt i detta fall.

Christer framhåller att ökad turismverksamhet i området inte står i någon motsättning till fiskeintressena.

Även samlingsdammen vid sågen (använt som virkesmagasin) är ett problem, den håller på att slamma igen och skulle behöva grävas ur. Att köra sågen med vattendrift går bara vid höga flöden, om det alls går, varför det rimligen är eldrift som gäller.

Ett mindre kraftverk uppströms Övre kvarn saknar värde och bör rivas bort.

Länsstyrelsens kulturmiljöprogram innebär att man gärna vill verka för att få företag som är aktiva inom de skyddade områdena – det är bara bra om de används. Lena L framhåller att man numera tittar alltmer på ägarens intresse när man beviljar bidrag – att ge pengar till upprustning när ägaren inte vill vårda är bortkastade pengar. Även Hälsingegårdsprojektet syftar till att stimulera att initiativ av det här slaget växer fram.

Kulturhistoriska utredningar om både Stömne och Västeräng har gjorts av Gunvor Gustavsson från Delsbo, anställd vid Hälsinglands museum och numera bosatt i Näsvisen. En idé kan vara att lyfta fram Stömne i samband med Kulturhusens Dag i september, alternativt i någon endagsaktivitet i samband med stämmoveckorna.

Noteringar från möte med Stömne Verkstäder

Plats och tid: Stömne Svängrum 2008-02-27

Närvarande: Gunnar Andersson, Mattias Sedenberg och Vidar Bergan från Stömne Verkstäder. Kristina Söderbäck och Roland Hamlin från Mellankvarn.

Stömne Verkstäder är ett arbetskooperativ med bl a snickerier, mestadels på uppdrag. De hyr lokaler för sin verksamhet i Stömne av Stiftelsen Stömne Svängrum. Vi diskuterade de olika byggnaderna i närheten och deras skick och utvecklingsmöjligheter.

Av intresse för den turistiska utvecklingen är främst den gamla cafélokalen, som tidigare varit platsen för en hel del välbesökta musikarrangemang. Köket uppfyller inte kraven för restaurangverksamhet, vilket begränsar möjligheterna, och det är för få engagerade för att en uppryckning av musikarrangemangen skall vara aktuell. Viss kursverksamhet har förekommit, bl a dans, och caféet utgör också personalmatsal för verkstäderna. Detta kan lösas på annat sätt varför lokalen i princip är tillgänglig för ny verksamhet om intresse finns. Lokalen är på ca 190 kvadratmeter, med stora glasfönster. Den skulle därför kunna lämpa sig för någon form av utställning/galleri med anknytning till en eventuell ökad turism i området. Övre Kvarn, med linskäkt och kvarn i en gemensam byggnad, ägs gemensamt av Nors-Olles dödsbo och Delsbo hembygdsföreningen. Länsstyrelsen har beviljat bidrag till upprustning av byggnaden, som Stömne Verkstäder kommer att utföra. De har också förklarat sig villiga att ta ett framtida skötselansvar mot rätten att nyttja logen som lagerutrymme.

Samtal har förts om möjligheten att överlåta ägandet inklusive skötselansvar till Stömne, då främst hembygdsföreningen men även Nors-Bengt ser mer problem än möjligheter med att äga byggnaden. Gunnar Andersson uttrycker också ett intresse för att sätta turbinen i stånd och utvinna vattenkraft, om förutsättningar för det finns.

Gunnar Andersson uttrycker tydligt att han har föga intresse av en verksamhet riktad mot turismen, men motsätter sig inte att andra bedriver sådan verksamhet i Stömne. Mattias och Vidar visar större intresse för att själva ta del i någon form av turistisk verksamhet.

Mattias och Vidar har också diskuterat att hålla får i markerna, vilket skulle bidra till ett öppnare landskap. De planerar också att i vår röja undan en hel del träd och sly ur brinkarna längs ån. Där finns en viss konflikt med fiskets intresse av skugga över vattnet, men det kulturhistoriska intresset av öppnare landskap väger också tungt och man kan kompromissa och lämna en del skuggande buskar så fisken inte påverkas alltför mycket.

Beträffande sågen så är de mycket tveksamma till tanken att sätta den i drift igen. Dels är skicket dåligt ("sämre än före renoveringen 1991"!), dels skulle det kräva stora förändringar att uppfylla dagens krav på arbetarsäkerhet. Att dessutom öppna arbetet för insyn av turister skulle kräva ännu mer, inte minst av säkerhetsskäl. Sågning skulle förmodligen kräva fem man i arbete och därmed bli mycket dyrt, och även om en ramsåg i Skästra lagts ner finns det andra ställen där man kan såga sådant virke till lägre kostnad. De är inte heller beredda att ta över något skötselansvar för sågen (om det inte följer med pengar, typ kulturresevatet Västeräng där ägarna får bidrag för skötseln). Även för Övre kvarn är det tveksamt om lagermöjligheter och eventuell kraftverksdrift ger några intäkter till en framtida renoveringsfond.

Vi tittar in i kvarndelen, som utgör västra delen av Övre kvarn. Den är i tre plan, varav den nedre rymmer en turbin som vid installationen år 1920 var "spjutspetsteknologi". I våningen över finns en lokal med ingång i markplan från dammbrons norra brofäste. Den skulle kunna inredas till en mycket pittoresk butikslokal med kommissionsförsäljning av hantverk från bygden. En smal trappa upp finns en öppen vind som också kan användas som butik eller åtminstone lager. Lokalerna är på cirka 150 kvadratmeter på varje våning. Linskätsdelen i östra delen av samma byggnad innehåller lika mycket lokal till, logen nås via en brygga. De båda nedre våningarna har lågt i tak och är fulla med linskäktens maskineri, så möjligheten till lagerhållning gäller främst logen på övre våningen.

En svårighet är att infartsvägarna är trånga och parkeringsutrymmet begränsat. Det har också hämmat café-/konsertverksamheten. I praktiken måste parkering ske antingen vid Mellankvarn eller på Nors mark vid sågen på andra sidan bron, eller på skolans parkering ytterligare något hundratal meter bort

Fortsatt kontakt: vidar@stomneverkstader.se

Bröd och ugn till Mellankvarn

Rapport från Alternativa Grödor i Tällberg

Datum: 29 januari 2008

Plats: Greens Hotel Tällberg Dalarna

Projektledare Hans Bovin arrangerar tillsammans med LRF och Länsstyrelsen en seminarieserie som syftar till att skapa intresse och öka kunskapen för att ställa om till nya grödor. En mycket rik och inspirerande dag som samlat producenter, förädlare och försäljningskanaler.

Jag (Kristina) träffade flera kvalitetsbagare varav två kontakter lett till kunskapsutbyte Berglundsbageri, Kungsgården Sandviken samt BrödLeva i Dalarna.

Jag tog upp mitt förslag med att bilda en förening för små kvarnar i Sverige med Orsa Kvarn och Berglundskvarn. De tyckte att detta var bra men var oroliga för att skapa en förening som lätt kan sluta fungera på att ingen vill jobba med styrelsearbetet och liknande. Under dagen utbytte vi kvarnägare kunskap och diskuterade lite problem och behov. Vi såg alla att en dialog och ett kunskapsutbyte behövs. Som ett förste steg föreslog vi att bilda en Småkvarnarnas intressegrupp. Vi ska under våren träffas. Första studiebesöket blir Berglundskvarn som har en nystenkvarn. Även andra studiebesök planeras. Ett internationellt perspektiv sågs som inspirerande. T ex Grüne Woche.

Jag anmälde mig till hela seminarieserien. Att jag vill satsa på alternativa grödor i min förädling var stärkt efter dagens seminarium. Jag skriver även ett brev till fler kvarnägare och hör vad de anser om en sådan intressegrupp. Behov, förslag på aktiviteter.

Rapport från besök på Helsinge Ångbryggeri

Datum: 8 februari 2008

Plats: På bryggeriet i Söderhamn <http://www.bryggverket.com/>

Närvarande: Kristina Söderbäck, Peter Orest, Ingeborg Orest

Helsinge Ångbryggeri i Söderhamn drivs av Peter och hans hustru. Peter är utbildad bryggmäster och har en bakgrund från att ha drivit upp Gamla Stans bryggeri som var ett av Sveriges första mikrobryggerier.

Vi gick igenom produktionsförutsättningar och diskuterade ekonomin i öltillverkning. Ångbryggeriet är idag för litet och håller på att bygga nya lokaler. Idag brygger man ca 1000 l åt gången. Peter är uppfinnare och har skapat flera förenklade uppfinningar för produktionsprocessen.

Man levererar mest till restauranger i Stockholm men även lite till närliggande Systembolag. Vi tittade på internationella webbsidor för att köpa begagnad utrustning och jag presenterade mina planer på att skapa ett mycket litet bryggeri som ska serva mina restaurangkunder. Den utrustning jag tittat på ska Peter ytterligare utvärdera.

Peter berättade att de flesta restauranger som gör på detta vis lägger bryggeriverksamheten i ett eget bolag.

Peter berättade om en tysk ölmässa den 12-14 november som han rekommenderade mig att åka på. Jag föreslog att vi ska undersöka möjligheten att åka gemensamt till mässan samt ev göra något studiebesök.

Jag berättade om den öl jag planerar att tillverka som är en fransk typ från Bretagne. Ev skulle ett studiebesök till denne kände bryggare vara av intresse.

Peter och hans hustru var mycket generösa och delade med sig av sina kunskaper. De såg att samverkan mellan flera små mikrobryggerier är positivt.

Min uppfattning efter dagens möte att jag inte kommer att brygga 1000 liter öl åt gången år ett. Investeringskostnaderna är för stora. Jag kommer att börja i en mindre profilerande skala men ser gärna att Helsinge Ångbryggeri tillsammans med mig tar fram "Mellankvarn" öl i större kvantitet. På min restaurang brygger jag kanske ca 100 l åt gången som profil. Ett öl som alltså kommer att ta slut om det blir efterfrågan.

Jag berättade för Peter om spelt som möjlig gröda att brygga på och han tycker det verkar intressant. Det kan finnas flera fördelar. Peter efterlyser kornskal till sin produktion. Jag undersöker om jag kan förse honom med det.

Att hitta lokala leverantörer av grödor och även maltproduktion är av intresse för Ångbryggeriet.

En kontakt är knuten och flera möten planeras och vi ska undersöka om vi kan anlita Peter som konsult med en konsultcheck för att komma igång med bryggeriet.

Vi har köpt bryggsats för att börja provbrygga av Peter och det har gått bra.

Vi diskuterar med Peter om att tillsammans ta fram sommarens öl inspirerat från ett franskt bryggeri.

Samtal med Erik Olofsson

Rute Stenugnsbageri

<http://guteland.info/rute/index.html>

www.rutestenugnsbageri.se

Erik driver Rute Stenugnsbageri på Gotland. Det ligger långt bort från turistvägarna, men enligt uppgift var det en ren invasion som inträffade 2007.

Erik började baka en gång i tiden hemma i vår by i Norrberg, Delsbo, hos konstnär Birgitta Stenberg. Erik arbetade ursprungligen som snickare/konstnär men blev passionerat intresserad av bröd. Idag är han en av de mest omtalade bagarna som satsar på kvalitetsbröd. Bland hans meriter finns att han startade och drev Rosendals trädgårdars berömda vedeldade stenugnsbageri. Jag har talat med Erik vid ett par tillfällen om vilken typ av ugn jag ska välja och fått råd och tips.

Stort anser han att det ska vara och stenugn. Han föredrar vedeldad ugn men el är ett ok alternativ. Dock avråder han från varmluftsgn med rotation.

Undvik att baka för leverans. Det lönar sig oftast inte. Satsa på kvalitet i egen servering är hans råd. Hans nyöppnade kafé på Gotland blev redan efter ett år för litet. Nu ska han bygga ut och bygga om med omklädningsrum.

Erik Olofsson erbjuder sig att konsultera för att bygga ett bageri.

Samtal med Christer Svensson

BrödLeva

<http://www.brodleva.se/>

http://www.svd.se/kulturnoje/nyheter/artikel_240939.svd

Svärdsjö – turister på sommaren.

Christer är en kulturarbetare som bytt bana. Han fick för sig att han inte ville att bageriet i Svärdsjö skulle försvinna utan tog över det. Han bakar surdegsbröd och kvalitetsbröd. I våra samtal har han berättat att han gärna vill köpa mjöl lokalt men att han haft problem med kvarnar som levererat fel kvalitet. Han driver en butik som går mycket bra på sommaren men sämre på vintern. För att möta vinterns sämre efterfrågan har han nu satsat på att starta en webbutik. Enligt de första uppgifterna har det gått bra. Christer har även berättat om svårigheten att orka med att medverka på t ex Bondens egen marknad i Gävle och producera samtidigt. Senast han deltog blev han överansträngd. Detta är också något som Culinarium (den del av Kristinas Söderbäcks verksamhet som hjälper småskaliga producenter till marknaden) uppmärksammat. Christer använder en gammal ugn från 50 talet. Lååång jästid är det viktigaste och bra råvaror.

Christer levererar till Konsum Gävle via en grossist.

Andra verksamheter som inspirerat Kvarnen

OlofViktors Österlen

http://www.nordmills.se/html/siktat/pdf/nr_56/Siktat_56_06.pdf

Lite mer i turistområdet.

Rosenhill

”Som ett bohemiskt Rosendahls trädgårdar.” var det ngn som sa. Ligger långt utanför allfartsvägen. Men hit åker man för att det är så mysigt och personligt.

<http://www.rosenhill.nu/>

Berglundsbageri

Kungsgården/Sandviken

<http://www.berglundsbageri.se/>

Riddarbageriet Stockholm

Johan Sörberg

Ett fantastiskt bageri.

http://www.nordmills.se/html/siktat/pdf/nr_60/siktat60_24.pdf

Gateau

www.gateau.se

När Sturegallerian i Stockholm öppnade , tidigt 80-tal, var det en sann upplevelse att se Gateaus bröd och att kika ner i bageriet. Pionjärer!

Ugn köpt 28 februari 2008

Mellankvarn har köpt in en begagnad stenugn inköpt från Gateau/Kringlan.

Roligt att få en sådan anrik proffsugn till Mellankvarn . Här ska bakas gott bröd!

Sammanfattning

Göran Perssons sammanställning visar att det i samband med renoveringen 1991 gjordes en skötselplan, men att denna inte följts. Detta är beklagligt men det finns inga förutsättningar att ställa krav på någon för det.

Länsstyrelsen ser mycket positivt på en utvecklad visningsverksamhet, inte minst i relation till det kommande världsarvet och närheten till Västeräng. Man är beredd att bidra ekonomiskt både till upprustning av byggnader och med projektstöd till en turistisk satsning, men aldrig upp till hundra procent utan bara i samverkan med andra aktörer.

Mötet med Nors-Bengt och hembygdsföreningen (Kjell Grönberg och Leif Björklund) visar att ingendera parten motsätter sig en utveckling av det slag vi skisserar, men att de varken har tid eller pengar att lägga in i någon nämnvärd omfattning. De är i princip beredda att överlåta även fastighetsägandet till en ny konstellation, om denna är beredd att ta över skötselansvaret. Då detta skötselansvar i dagsläget ser ut att kunna innebära en stor ekonomisk belastning krävs att det finns intäkter som balanserar detta.

Stömne Verkstäder har en annan basverksamhet och har inte själva haft några planer på en turistisk inriktning. Det väcktes under samtalet med dem en del tankar på egen verksamhet riktad mot turister, men framför allt kunde vi konstatera att såväl kvarnlokalen som caféet skulle kunna frigöras för turismaktiviteter om intresse finns, antingen i deras eller någon annans regi. De ser dock inga möjligheter till intäktsbringande verksamhet i sågen och är inte beredda att ta på sig ett skötselansvar där. Övre kvarn kan de tänka sig att hålla i stånd om de kan hitta någon nytta som motsvarar det, de har tänkt sig lagerändamål men kan tänka sig även uthyrning eller försäljning i delar av byggnaden.

Analys och slutsatser

En större turistisk satsning av det slag vi föreslår för hela Stömneområdet kräver ett omfattande arbete av aktörer som inte finns idag. Ett kraftfullare såväl privat som offentligt engagemang krävs för att möjliggöra ett projekt som bevarar och utvecklar riksintresseområdet Stömne till en turistattraktion.

Ett möjligt första steg är att öppna byggnaderna under enstaka dagar sommaren 2008, och i samband med det försöka mobilisera intresse för ideella arbetsinsatser och ekonomiska bidrag från privata och offentliga håll. En framgångsrik mobilisering torde förutsätta att man dels röjer upp en del i området, dels lyckas måla upp en lockande bild av hur det skulle kunna se ut. Texten "Vision 2012" är en del av detta visualiseringsarbete. Att låta en tecknare skissa några miljöbilder skulle bidra ytterligare. Informationstavlor på några platser i området skulle vara en enkel väg att öka det turistiska värdet, men det ger inga intäkter.

Utvecklingen av kvarn- och kaféverksamheten kan fungera som en fristående del, som i sig inte är beroende av att den större satsningen blir av. Denna utveckling drivs i privat regi men med flera kopplingar till det lokala föreningslivet. Kanske kan aktiviteterna kring

Mellankvarn bidra till att öka intresset för Stömne och bana väg för senare utveckling av det övriga området.

Den fortsatta undersökningen av förutsättningarna för bageri-/bryggeriverksamhet i Stömne stärker övertygelsen om att det är en framkomlig väg. Planerna har justerats i en del avseenden, men förberedelserna fortsätter och kaféverksamheten kommer att växa redan kommande sommar men även fortsättningsvis. Lovande kontakter är etablerade för framtida samverkan med andra småskaliga kvarn-, bageri- och bryggeriägare i Sverige.

Bedömning av förstudiens resultat

Under de givna förutsättningarna med kort tid och begränsade medel, anser vi att förstudien lyckats väl med att klarlägga förutsättningarna för en framtida tillväxt av besöksnäringen i Stömneområdet. Tankeprocesser har satts igång på flera håll och viktiga kontakter har etablerats som kommer att leda till fortsatta verksamheter. Kaféverksamheten i kvarnen är redan i en stark expansionsfas, medan den bredare turistiska utvecklingen står inför ett antal svårigheter och, om den alls är möjlig, ligger en bit längre fram i tiden.

Delsbo 2008-02-28

Roland Hamlin

Kristina Söderbäck

Bilagor

1. Definition av ekomuseum enligt Wikipedia (nedan)
2. Göran Perssons sammanställning av dokumentation från renoveringen 1992
3. Bildsvit från Stömne 2008-02-28 Kristina Söderbäck
4. Ekonomisk redovisning

Bil 1. Ecomuseum enligt Wikipedia

From Wikipedia, the free encyclopedia

An **ecomuseum** is a [museum](#) focused on the identity of a place, largely based on local participation and aiming to enhance local communities welfare and development.

There are presently about 300 operating ecomuseums in the world; about 200 are in Europe (mainly in France and Italy).

The world's largest ecomuseum is [Alberta, Canada's Kalyna Country](#), at 20,000km², or [the size of Wales](#).

Development

Introduced by the French museologist [Hugues de Varine](#) in [1971](#), the word *ecomuseum* has often been misused. The definition of an ecomuseum is still a controversial matter for contemporary

[museology](#). Many museologists sought to define the distinctive features of ecomuseums, listing their characteristics.

Following a complexity approach, in recent definitions, ecomuseums are more properly defined by *what they do* rather than by *what they are*.

Definition from the European Network of Ecomuseums

An Ecomuseum is a dynamic way in which communities preserve, interpret, and manage their heritage for a sustainable development. An Ecomuseum is based on a community agreement.

— *Declaration of Intent of the Long Net Workshop*, Trento (Italy),
May 2004

Dynamic way means to go beyond the formal aspect of an ecomuseum, beyond a simple set course, designed on paper; it is about designing real actions, able to change our society and improve our landscape. Community means a group with:

- General involvement;
- Shared responsibilities;
- Interchangeable roles: public officers, representatives, volunteers and other local actors are all playing a vital role in an ecomuseum.

Community involvement does not mean that local administrations, a unique historical heritage of European democracy, are irrelevant. On the contrary their role, to be effective, must involve people, going beyond the narrow circle of "*authorized personnel*".

Preservation, interpretation and management means that reading and communicating heritage values, providing new interpretations of it and raising its profile, are part of the day-to-day activity for ecomuseums. *Heritage* is very close to Place as a notion, including history of inhabitants and things, what is visible and what it is not, tangibles and intangibles, memories and future.

Sustainable development is a central issue for ecomuseums and it implies also to increase the value of a place instead of diminishing it. Evidence from best practices identifies in this process two key elements: place-based development, as previously described, and the improvement of local networks, where ecomuseums have to play a key role as catalysts of social capital development.

Agreement means a mutual consent, implying reciprocal commitments between local players. The Polish national meeting, once more, put forward the idea of "voluntary meeting of people".